

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԵՍ

ISSN 1829-0108

3 (101). 2019

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱԿՈՒՆՔ ԶՈՒՆԻ ՊԱՐՏԿԵԼՈՒ
ԵՎ ՈՉ ՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ»

«АРМЕНИИ НЕ ДАНО ПРОИГРАТЬ НИ В ОДНОЙ ВОЙНЕ»

“ARMENIA CANNOT LOSE ANY WAR”

**ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ՝
ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՄԲ
ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ**

Հայաստանի Հանրապետության Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի
և Ռուսաստանի Դաշնության Նախագահ Վլադիմիր Պուտինի
հանդիպումը

Երևան, 2019 թ. հոկտեմբերի 1

Հայաստանի Հանրապետության Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի
և Սինգապուրի Վարչապետ Լի Սյեն Լունի մամուլի համատեղ ասուլիսը

Երևան, 2019 թ. սեպտեմբերի 29

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

Լույս է տեսնում 1995 թվականից տարին չորս անգամ

3 (101). 2019

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

- Տավարածյան Գ. Վ.
(նախագահ)
- Զիլինգարյան Գ. Ս.
(գլխավոր խմբագիր)
- Ալեքսանյան Ա. Զ.
- Ալբունյան Գ. Ռ.
- Այդինյան Ռ. Ա.
- Այվազյան Լ. Գ.
- Ապերյան Վ. Վ.
- Բալայան Գ. Կ.
- Գասպարյան Օ. Վ.
- Դավթյան Ա. Մ.
- Խաչատրյան Տ. Վ.
- Ղամբարյան Մ. Ա.
- Մակարյան Ա. Ա.
- Մարգարյան Ռ. Պ.
- Մարգարյան Վ. Հ.
- Մարտիկյան Ա. Մ.
- Մարտիրոսով Լ. Ա.
- Շահնազարյան Թ. Ն.
- Սիմոնյան Ս. Վ.
- Սմբատյան Ն. Վ.
- Վարդանյան Ա. Գ.
- Տեր-Գրիգորյանց Ն. Գ.
Օհանյան Ս. Ռ.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՈԱԶՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գ. Վ. Տավարածյան, Պատերազմի վերաբերյալ պատերազմավարության դասականների տեսակետների համառոտ ակնարկ 7

ՀՊԴ-Ի ԶՈՐՔԵՐՈՒՄ

Ա. Ս. Գրիգորյան, Հակաօդային պաշտպանության խնդիրների կատարման որոշ հարցեր . 23

ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Մ. Անյոնյան, «Մեծ ռազմավարության» սկզբունքները և ձևավորման մեթոդաբանությունը 33

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Գ. Այվազյան, Թուրքական հասարակությունում բանակի գործունի վրա խարսխվող քաղաքական մտածելակերպի ձևավորման ակունքները 44

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Ա. Մուշյան, Ժողովրդագրական անվտանգությունը որպես պետության քաղաքականության օբյեկտ 55

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ

Ա. Ժ. Խաչատրյան, Վ. Ն. Աղաբեկյան, Ա. Ս. Հակոբյան, Գ. Հ. Մոսոյան, Գազագետներատորային կայանների կիրառումը կարկտային երևույթների դեմ պայքարելու համար 69

ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ա. Հ. Բաղդասարյան, Պետության պաշտպանության առնչությամբ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների սահմանափակման պրոբլեմը 80

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ԲԺՇՎՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Վ. Մարգարյան, Զինձառայողների շրջանում արտահիվանդանոցային թոքաբորբի ընթացքի որոշ առանձնահատկություններ 89

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Է. Գ. Միևասյան, Երևանի պետական համալսարանը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին. համալսարանի 100-ամյա հոբելյանի առթիվ 97

**«ՀՀ ԶԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ՝
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՍԲ»
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ**

Ա. Մ. Շահվերդյան, Ժամանակակից պատերազմների բնույթը 111
Մ. Մ. Մարգարյան, Հոգևոր անվտանգության հիմնախնդիրները ՀՀ ԶՈՒ-ի զարգացման համատեքստում 120

ԳԻՏԱԽՈՐՀՐԳԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

Ն. Հ. Առաքելյան, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Ա. Գ. Ավագյան*, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր *Լ. Ս. Արզումանյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, *Գ. Ե. Բաղդասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Ս. Ա. Գալստյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Ս. Գ. Գալստյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Հ. Ա. Գևորգյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Կ. Ս. Դանիելյան*, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր, *Բ. Ն. Հարությունյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Վ. Մ. Հարությունյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Հ. Հ. Մաթևոսյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, *Ա. Հ. Մանթաշյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Մ. Մ. Մարգարյան*, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Մ. Վ. Մարկոսյան*, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Է. Գ. Միևասյան*, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Մ. Մ. Միրիջանյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Հ. Յ. Սալադյան*, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Ռ. Ա. Սաֆրասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, *Ա. Հ. Միմոնյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, *Հ. Ս. Միսակյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, *Յու. Մ. Մուվարյան*, ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ նախագահության անդամ, *Հ. Ս. Քոթանջյան*, գեներալ-լեյտենանտ (պաշտոնաթող), քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

Գ. Վ. Տավարածյան, գեներալ-մայոր, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի պետ, *Վ. Հ. Մարգարյան*, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ, գնդապետ, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի պետի կրթության և գիտության գծով տեղակալ-ԱՌ-ՀԻ-ի պետ, *Ս. Ա. Սուշյան*, աշխարհագրական գիտությունների թեկնածու, պահեստազորի գնդապետ, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ռազմարվեստի պատմության հետազոտությունների կենտրոնի պետ, *Դ. Մ. Մանասյան*, պատմական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի տարածաշրջանային ռազմավարական վերլուծությունների կենտրոնի պետ, *Հ. Հ. Հովհաննիսյան*, ռազմական գիտությունների թեկնածու, գնդապետ, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ռազմավարական առաջնորդության և կառավարման հետազոտությունների կենտրոնի ավագ դասախոս

«АЙКАКАН БАНАК» («АРМЯНСКАЯ АРМИЯ»)

ВОЕННО-НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ НАЦИОНАЛЬНОГО
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ОБОРОНЫ
МИНИСТЕРСТВА ОБОРОНЫ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

№ 3 (101). 2019

Издается 4 раза в год

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Таварацян Г. В. (председатель), *Чилингарян Д. С.* (гл. редактор),
Айвазян Л. Г., *Айдинян Р. А.*, *Алексян А. Дж.*, *Алтунян Г. Р.*, *Аперян В. В.*,
Балаян Г. К., *Варганян А. Г.*, *Гамбарян М. А.*, *Гаспарян О. В.*, *Давтян А. М.*,
Макарян А. А., *Маргарян Р. П.*, *Мартикян А. М.*, *Мартиросов Л. А.*,
Оганян С. Р., *Симонян С. В.*, *Смбатян Н. В.*, *Тер-Григорьянц Н. Г.*,
Хачатрян Т. В., *Шахназарян Т. Н.*

СОДЕРЖАНИЕ

ВОЕННАЯ НАУКА

Г. В. Таварацян. Краткий очерк взглядов классиков войноведения о войне 7 (21)*

В ВОЙСКАХ ПВО

А. С. Григорян. Некоторые вопросы выполнения задач противоздушной обороны 23 (31)

ПОЛИТОЛОГИЯ БЕЗОПАСНОСТИ

Т. М. Антонян. Принципы «Большой стратегии» и методология ее формирования 33 (42)

РЕГИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

А. Г. Авагян. Истоки формирования в турецком обществе политического мышления, основанного на факторе армии 44 (53)

ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

С. А. Сугжян. Демографическая безопасность как объект политики государства 55 (68)

ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ

А. Ж. Хачатрян, В. Н. Агабекян, А. С. Акопян, Д. О. Мосоян. Применение газогенераторных станций для борьбы с градовыми явлениями 69 (78)

ВОЕННОЕ ПРАВО

С. О. Баргасарян. Проблема ограничения основных прав человека и гражданина в интересах обороны государства 80 (87)

* Цифры в скобках обозначают страницу, с которой начинается текст на русском языке.

ВОЕННАЯ МЕДИЦИНА

М. В. Саргсян. Некоторые особенности течения внебольничной пневмонии у военнослужащих 89 (95)

ВОЕННАЯ ИСТОРИЯ

Э. Г. Минасян. Ереванский государственный университет в годы Великой Отечественной войны: к 100-летию университета 97 (107)

МАТЕРИАЛЫ КОНФЕРЕНЦИИ «НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ РА С УЧЕТОМ ХАРАКТЕРА СОВРЕМЕННЫХ ВОЙН»

А. М. Шахвердян. Характер современных войн 111
М. М. Маргарян. Проблемы духовной безопасности в контексте развития ВС РА 120

НАУЧНО-КОНСУЛЬТАЦИОННЫЙ СОВЕТ:

А. Г. Авагян, доктор исторических наук, профессор, *Н. У. Аракелян,* академик НАН РА; *Л. С. Арзуманян,* доктор филологических наук; *Б. Н. Арутюнян,* доктор медицинских наук, профессор; *В. М. Арутюнян,* академик НАН РА; *Г. Е. Багдасарян,* академик НАН РА; *С. А. Галстян,* доктор филологических наук, профессор; *С. Г. Галстян,* доктор медицинских наук, профессор; *Г. А. Геворкян,* академик НАН РА; *К. С. Даниелян,* кандидат биологических наук, доктор географических наук; *Г. С. Котанджян,* генерал-лейтенант (в отставке), доктор политических наук, профессор; *А. А. Манташян,* академик НАН РА; *М. М. Маргарян,* доктор политических наук, профессор; *М. В. Маркосян,* доктор технических наук, профессор; *Г. Г. Матевосян,* член-корреспондент НАН РА; *Э. Г. Минасян,* доктор исторических наук, профессор; *М. М. Мириджанян,* доктор медицинских наук, профессор; *Р. А. Сафрастян,* академик НАН РА, *О. Я. Саядян,* доктор географических наук, профессор, *А. Г. Симонян,* член-корреспондент НАН РА, *А. С. Сисакян,* доктор медицинских наук, профессор, *Ю. М. Суварян,* академик-секретарь Отделения арменоведения и общественных наук НАН РА, член Президиума НАН РА

ВОЕННО-НАУЧНЫЙ СОВЕТ:

Г. В. Таварацян, генерал-майор, начальник НИУО МО РА;
В. Г. Маргарян, доктор психологических наук, доцент, полковник, заместитель начальника НИУО МО РА по образованию и науке-начальник ИНСИ;
С. А. Сужьян, кандидат географических наук, полковник запаса, начальник Центра исследований истории военного искусства НИУО МО РА;
Д. М. Манасян, кандидат исторических наук, начальник Центра региональных стратегических исследований, *Г. О. Оганисян,* кандидат военных наук, полковник, старший преподаватель Центра исследований стратегического руководства и управления НИУО МО РА

«HAIKAKAN BANAK» («ARMENIAN ARMY»)

DEFENSE-ACADEMIC JOURNAL,
NATIONAL DEFENSE RESEARCH UNIVERSITY,
MINISTRY OF DEFENSE, REPUBLIC OF ARMENIA

№ 3 (101). 2019

Is published 4 times a year

EDITORIAL BOARD

Tavaratsyan G. V. (Chairman), *Chilingaryan D. S.* (Editor-in-Chief), *Alexanyan A. J.*,
Altunyan G. R., *Aperyan V. V.*, *Ayvazyan L. G.*, *Balayan G. K.*, *Davtyan A. M.*,
Gasparyan O. V., *Ghambaryan M. A.*, *Idinyan R. A.*, *Khachatryan T. V.*, *Makaryan A. A.*,
Margaryan R. P., *Margaryan V. H.*, *Martikyan A. M.*, *Martirossov L. A.*,
Ohanyan S. R., *Shahnazaryan T. N.*, *Simonyan S. V.*, *Smbatyan N. V.*,
Ter-Grigoryants N. G., *Vardanyan A. G.*

CONTENTS

MILITARY SCIENCE

G. V. Tavaratsyan. Brief sketch of views of classics of warfare
on war 7 (22)*

IN THE AIR DEFENSE FORCES

A. S. Grigoryan. Some issues of air defense task completion 23 (32)

POLITICAL SCIENCE OF SECURITY

T. M. Antonyan. The principles of Grand Strategy and its forma-
tion methodology 33 (43)

REGIONAL SECURITY

A. G. Avagyan. The origins of forming political thinking in the
Turkish society based on the factor of the army 44 (54)

DEMOGRAPHIC SECURITY

S. A. Sujyan. Demographic security as the object of state policy . 55 (68)

EMERGENCY SITUATIONS

A. Zh. Khachatryan, V. N. Aghabekyan, A. S. Hakobyan, D. H. Mosoyan. Implementation of gas-generating plants in fighting hail
phenomena 69 (79)

MILITARY LAW

S. H. Baghdasaryan. The problem of restriction of the fundamental
human and citizen's rights for the defense of the state 80 (88)

MILITARY MEDICINE

M. V. Sargsyan. Some peculiarities of the progress of community-
acquired pneumonia in the military 89 (96)

* Numbers in brackets mean the page of the text in English.

MILITARY HISTORY

E. G. Minasyan. Yerevan State University during the Great Patriotic War: on the 100th Anniversary of the University 97 (108)

MATERIALS OF THE CONFERENCE "DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE RA ARMED FORCES GIVEN THE NATURE OF CONTEMPORARY WARFARE"

A. M. Shahverdyan. The nature of contemporary warfare 111

M. M. Margaryan. Problems of spiritual security in the context of the RA Armed Forces development 120

ACADEMIC-ADVISORY COUNCIL:

A. G. Avagyan, Doctor of History, Professor; *N. H. Arakelian*, Full Member, NAS, RA; *L. S. Arzumanyan*, Doctor of Philology; *G. Y. Baghdassarian*, Full Member, NAS, RA; *K. S. Danielyan*, PhD in Biology, Doctor of Geography; *S. A. Galstyan*, Doctor of Philology, Professor; *S. G. Galstyan*, Doctor of Medical Sciences, Professor; *H. A. Gevorkian*, Full Member, NAS, RA; *B. N. Harutyunyan*, Doctor of Medical Sciences, Professor; *V. M. Haroutyunian*, Full Member, NAS, RA; *H. S. Kotanjian*, Lieutenant General (retired), Doctor of Political Sciences, Professor; *A. H. Mantashian*, Full Member, NAS, RA; *M. M. Margaryan*, Doctor of Political Sciences, Professor; *M. V. Markosyan*, Doctor of Technical Sciences, Professor; *H. H. Matevosyan*, Corresponding Member, NAS, RA; *E. G. Minasyan*, Doctor of Historical Sciences, Professor; *M. M. Miridjanian*, Doctor of Medical Sciences, Professor; *R. A. Safrastyan*, Full Member, NAS, RA; *Hov. Y. Sayadyan*, Doctor in Geography, Professor; *A. H. Simonyan*, Corresponding Member, NAS, RA; *H. S. Sissakian*, Doctor of Medical Sciences, Professor; *Yu. M. Suvaryan*, Academician-Secretary of the Division of Armenology and Social Sciences, NAS, RA, Member of the Presidium, NAS, RA

DEFENSE-ACADEMIC COUNCIL:

G. V. Tavaratsyan, MG, Head, NDRU, MOD, RA; *V. H. Margaryan*, Doctor of Psychology, Associate Professor, Col, Deputy Head in Education and Research — Head, INSS, NDRU, MOD, RA; *S. A. Sujyan*, PhD in Geography, Col (Ret.), Head, Center for Research on the History of Military Art, NDRU, MOD, RA; *D. M. Manasyan*, PhD in History, Head, Center for Regional Strategic Analyses, NDRU, MOD, RA; *H. H. Hovhannisyanyan*, PhD in Military Science, Col, Senior Lecturer, Center for Research on Strategic Leadership and Management, NDRU, MOD, RA

**ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ ՄԱՐԴՈՒ
ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՒԿՄԱՆ ՊՐՈԲԼԵՄԸ**

*Ս. Հ. ԲԱՂԴԱՍՍՐՅԱՆ, Հայ-Ռուսական համալսարանի ասպիրանտ,
իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի
դասախոս*

Պարբերական սահմանադրական կարգավորումների բերումով մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակման հարցը մշտապես եղել և մնում է մասնագետների ուշադրության կենտրոնում: Դրա էությունը պարզելու համար նպատակահարմար ենք համարում դիտարկել 1995 թ., 2005 թ., 2015 թ. խմբագրություններով ՀՀ Սահմանադրությունը, Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիան, ինչպես նաև մի շարք պետություններում կատարված համապատասխան ուսումնասիրություններ:

ՀՀ Սահմանադրությամբ սահմանված հիմքերով և միայն օրենքով սահմանափակման ենթակա իրավունքների և ազատությունների համար Սահմանադրությունը համապատասխան իրավունքը ամրագրող հոդվածում նախատեսում է նաև սահմանափակման հիմքերը և կարգը¹: Ընդ որում, մի շարք իրավունքների՝ սահմանադրական իրավակարգավորումներով սահմանափակման նպատակների շարքում Սահմանադրությունը չի նշում պաշտպանությունը: Դրան առավել մոտ հասկացությունը, որ շրջանառում է «օրենքով սահմանափակման ենթակա» կոնկրետ իրավունքի կամ ազատության սահմանափակման նպատակների թվարկման մեջ, պետական անվտանգությունն է: Սահմանադրության 2-րդ գլխում արժարժված այս՝ առաջին հայացքից իրավատեխնիկական, պրոբլեմը ունի գիտական մեկնաբանության կարիք:

ՀՀ 1995 թ. Սահմանադրությամբ մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատություններն ամրագրված էին 2-րդ գլխում (14–48-րդ հոդվածներ): Դրանց սահմանափակումները Սահմանադրությամբ կարգավորվում էին 44-րդ և 45-րդ հոդվածներով: 45-րդ հոդվածը սահմանում էր մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակումը ռազմական և արտակարգ

¹ Տես Ս. Վաղարշյան, Մարդու իրավունքների ու ազատությունների կենսագործման և սահմանափակման սահմանադրական նորամուծությունները (համակարգային և ձևական իրավաբանական մեկնաբանություն) (http://www.yso.am/files/01A_Vaghharshyan-1516337765-.pdf):

դրությունների դեպքերում: Այդ հոդվածը Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները բաժանում էր երկու խմբի՝ չսահմանափակվող (Սահմանադրության 17-րդ, 19-րդ, 20-րդ, 39-րդ, 41–43-րդ հոդվածներով ամրագրված) և սահմանափակվող (Սահմանադրության 14–16-րդ, 18-րդ, 19-րդ, 21–38-րդ, 40–42-րդ հոդվածներով ամրագրված): Ռազմական և արտակարգ դրությունների ժամանակ Սահմանադրությամբ որպես չսահմանափակվող ճանաչված իրավունքները ենթակա չէին որևէ կերպ սահմանափակման: Իսկ սահմանափակվող իրավունքները կարող էին այդ դրությունների ժամանակ օրենքով սահմանված կարգով ժամանակավորապես սահմանափակվել: Ռազմական դրության հաստատումն ունի մեկ հիմնական նպատակ. պետության պաշտպանության շահերը: Այս դեպքում իրավունքների սահմանափակման բովանդակությունը, իրավունքների և ազատությունների ցանկը, սահմանները տեղափոխվում էին ռազմական և արտակարգ դրություններին վերաբերող օրենքներ:

1995 թ. Սահմանադրության 44-րդ հոդվածը սահմանում էր, որ 23–27-րդ հոդվածներում թվարկված իրավունքները և ազատությունները կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով*, «եթե դա անհրաժեշտ է պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար»: Հոդվածում թվարկվում էին սահմանափակման հիմքերը, այսինքն՝ այն շահերը, որոնք պաշտպանելու համար օրենսդիրը դիմում է օրենքով սահմանափակման: *Ղրանց շարքում 1995 թ. Սահմանադրությամբ նախատեսված չէր «պաշտպանությունը»:* Հետևաբար, այդ իրավունքների սահմանափակման իրավական ձևը դրա նախատեսումն էր բուն Սահմանադրության մեջ: Այսպես, 25-րդ հոդվածում ամրագրված՝ միավորումներ կազմելու, արհեստակցական միություններ կամ կուսակցություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունքները կարող էին սահմանափակվել զինված ուժերում և իրավապահ մարմիններում ծառայողների նկատմամբ²: Ակնհայտ է, որ այդ սահմանափակման նպատակը պետության պաշտպանության շահերն էին:

2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը պահպանեց 1995 թ. խմբագրությամբ ամրագրվող՝ մարդու իրավունքների սահմանափակումների կարգավորման իրավատեխնիկական սկզբունքները: Սակայն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում ներառված՝ պաշտպանության ենթակա շահերի շարքում և իրավական տերմիններում (ձևակերպումներում) կա-

* Ղա վերաբերում էր մտքի, խղճի և դավանանքի ազատությանը, կարծիքի վրա պնդելու, խոսքի ազատության, տեղեկատվության, միավորումներ ու կուսակցություններ կազմելու, ժողովներ ու հանրահավաքներ անցկացնելու, պետական կառավարմանը մասնակցելու իրավունքներին (տես «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն»: Ընդունվել է հանրաքվեով 1995 թ. հուլիսի 5-ին (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=1>)):

² Տես նույն տեղում, հոդ. 25, մաս 3:

տարվեց որոշակի խմբագրում, մասնավորապես՝ մարդու և քաղաքացու իրավունքները «կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար»³:

Այսպիսով՝ 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը մասնակիորեն պահպանեց 23–25-րդ, 27-րդ, 28–30-րդ, 30.1-րդ հոդվածներով, 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված իրավունքներն ու ազատություններն օրենքով սահմանափակելու հիմքերը, ընդ որում, այդ հիմքերի շրջանում «պաշտպանությունը» դարձյալ նախատեսված չէր⁴:

2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունն արմատապես վերանայեց մարդու իրավունքների սահմանափակման սահմանակարգը (ինստիտուտը) և՛ իրավատեսխնիկական, և՛ բովանդակային կողմերով: Հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումն արտակարգ և ռազմական դրությունների ժամանակ (76-րդ հոդված) պահպանեց նախորդ խմբագրությամբ սահմանադրությունների հիմքում դրված հայեցակարգը: Սակայն նախկին երկու խմբագրություններում առկա սահմանափակման ընդհանուր հոդվածի փոխարեն (համապատասխանաբար՝ հոդված 45 և հոդված 43 օրենքով սահմանափակվող իրավունքներ) Սահմանադրության 2-րդ գլխում սահմանված կոնկրետ իրավունքը կամ ազատությունը ամրագրող հոդվածում սահմանվել են նաև դրա սահմանափակման հիմքերը՝ «նպատակ» ձևակերպմամբ: Այսպես. 42-րդ հոդվածով ամրագրված՝ կարծիքի արտահայտման ազատությունը, համաձայն այդ հոդվածի 3-րդ մասի, «կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց պատվի ու բարի համբավի և այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»: Այս բնույթի մաս-ձևակերպումներ կան ՀՀ 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 2-րդ գլխի (23–81-րդ հոդվածներ) 10-ից ավելի հոդվածներում*: Ընդ որում, այդ հոդվածներում

³ Տես «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն (փոփոխություններով)»: Սահմանադրության փոփոխությունները կատարվել են 2005 թ. նոյեմբերի 27-ի ՀՀ հանրաքվեով (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=75780>):

⁴ Տես նույն տեղում:

* Այդ հոդվածներն են՝ 25-րդ (ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիություն), 31-րդ (մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիություն), 32-րդ (բնակարանի անձեռնմխելիություն), 33-րդ (հաղորդակցության ազատություն ու գաղտնիություն), 34-րդ (անձնական տվյալների պաշտպանություն), 40-րդ (ազատ տեղաշարժվելու), 41-րդ (մտքի, խղճի և կրոնի ազատություն), 42-րդ (կարծիքի արտահայտման ազատություն), 44-րդ (հավաքների ազատություն), 45-րդ (միավորումների ազատություն), 48-րդ (քաղաքացիության իրավունք), 51-րդ (տեղեկություններ ստանալու իրավունք), 60-րդ (սեփականության իրավունք) (տես «Հայաստանի Հանրապետության Սահմա-

նշված սահմանափակման հիմքերը հիմնականում կրկնվում են, և դրանց թվում դարձյալ չկա պաշտպանությունը:

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման հիմքերի (նպատակների) առումով նորմատիվային դրույթների շարադրման նման տեխնիկա կիրառվել է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայում: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի (անձնական և ընտանեկան կյանքի հարգանքի իրավունք), 9-րդ հոդվածի (մտքի, խղճի և կրոնի ազատություն), 10-րդ հոդվածի (կարծիքի արտահայտման ազատություն), 11-րդ հոդվածի (ժողովների ու միավորումների ազատություն) 2-րդ մասերում սահմանված են համապատասխան իրավունքների սահմանափակման «շահերը», «նպատակները»⁵:

Սակայն «հիմքերի», «նպատակների», «շահերի» շրջանի որոշման հարցում ՀՀ 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը, տեխնիկական կողմի ընդօրինակումից բացի, ՄԻԵԿ-ի հետ ունի մասնակի ընդհանրություն նաև բովանդակային առումով: Տվյալ պնդումն անում ենք նշված նպատակների համեմատության հիման վրա: Այսպես. կարծիքն արտահայտելու ազատության սահմանափակման նպատակների շարքում ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշվում են. ա) պետական անվտանգությունը, բ) հասարակական կարգը, գ) առողջությունը և բարոյականությունը, դ) այլոց պատիվը ու բարի համբավը, ե) այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը: ՄԻԵԿ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թվարկված են հետևյալ նպատակներն ու շահերը. ա) պետական անվտանգությունը, բ) տարածքային ամբողջականությունը, գ) հասարակական անդորրը, դ) անկարգությունների և հանցագործությունների կանխումը, ե) առողջությունը և բարոյականությունը, գ) այլոց բարի համբավը, է) այլոց իրավունքները, ը) գաղտնիության (կոնֆիդենցիալ) կարգով ստացված տեղեկության հրապարակման կանխումը, թ) արդարադատության հեղինակության ու անկողմնակալության ապահովումը:

Ամրագրված նպատակների շրջանների միջև եղած տարբերությունը (ՀՀ-ում դրանք հինգն են, իսկ ՄԻԵԿ-ում՝ 9-ը) վկայում է, որ ՀՀ Սահմանադրության մեջ տեղի է ունեցել դրանց վերախմբագրում: Սահմանադրության 2-րդ գլխում օրենքով սահմանափակվող իրավունքների սահմանափակման նպատակների շարքի նման վերախմբագրում նկատում ենք նաև այլ հոդվածներում*:

նադրության փոփոխություններ»: Փոփոխությունները կատարվել են ՀՀ հանրաքվեով 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ին (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=102510>):

⁵ Այդ հիմքերի, շահերի, նպատակների վերլուծությունը տես *К. Эштайн. Основные права и свободы. По российской Конституции и Европейской Конвенции. М., 2004, сс. 60-70*:

* Դա ակնհայտ է դառնում ՄԻԵԿ-ի 9–10-րդ հոդվածների, ինչպես նաև ՀՄ. 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի (սեփականության իրավունք), ՀՄ. 4 Արձանագրության 2-րդ հոդվածի (տեղաշարժման ազատություն) և ՀՀ Սահմանադրության 25-րդ, 31–34-րդ, 40–42-րդ, 44–45-րդ, 60-րդ հոդվածների համեմատական վերլուծությունից:

Վերլուծության արդյունքներով անում ենք հետևյալ եզրակացությունները.

1. Միայն օրենքով սահմանափակվող՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների սահմանափակման նպատակների շրջանների սահմանման հարցում ՀՀ Սահմանադրությունը տեխնիկական շարադրման տեսանկյունից հետևել է ՄԻԵԿ-ին:

2. Սահմանափակման նպատակների կամ դրանով պաշտպանվող շահերի շրջանի հարցում չկա ուղղակի փոխառում, հետևաբար ՀՀ Սահմանադրության մեջ դրանք ենթարկվել են որոշակի փոփոխությունների և՛ շրջանի (նեղացում կամ ընդլայնում), և՛ բովանդակային առումներով⁶:

3. ՀՀ Սահմանադրությունում օրենքով սահմանափակվող իրավունքների սահմանափակման «նպատակների» ու «շահերի» թվում չկա «պաշտպանությունը»:

4. «Պետության պաշտպանության նպատակ» հասկացությանն ամենամոտ հասկացությունը, որ կա ՀՀ Սահմանադրության մեջ թվարկված «շահերի» ու «նպատակների» շարքում, «պետական անվտանգությունն» է:

Նախ. պետք է նկատի ունենալ, որ եթե համեմատում ենք ռազմական արվեստի տեսության և անվտանգաբանության մոտեցումները, ապա նկատում ենք **տարբերություններ «պաշտպանություն» և «պետական անվտանգություն» կամ «ազգային անվտանգություն» հասկացությունների միջև**: Պետության պաշտպանությունը սահմանվում է որպես պետության ձեռնարկած քաղաքական, ռազմական, սոցիալական, իրավական և այլ միջոցների համախումբ, որոնք նպատակաուղղված են ցանկացած ագրեսորի անպատիժ հարձակումը կանխելու, զինված ագրեսիային դիմակայությանը պետության պատրաստության ապահովմանը, ինչպես նաև դրա անմիջական հետմղմանը, պատերազմի վարմանը, ինչպես նաև բնակչության ու տարածքի պահպանությանը⁷: Սովորաբար պետության պաշտպանության ապահովման խնդիրը դրվում է զինված ուժերի և ռազմարդյունաբերական համալիրի վրա: Պետության պաշտպանական գործունեությունը հիմնվում է նրա ռազմական դոկտրինի վրա և ներառում է մի քանի հիմնական ուղղություն. 1) պետության պաշտպանական հզորության ամրապնդում, որի երաշխիքը զարգացած, արդյունավետ, գիտահեն տնտեսությունն է, 2) զինված ուժերի կատարելագործում, դրանց մարտունակության և մարտական պատրաստության մակարդակների բարձրացում, 3) պետական սահմանների անձեռնմխելիության ապահովում, 4) քաղաքացիական պաշտպանության կազմակերպում, 5) զինված ուժերի պահեստազորի ռազմական ուսուցում: Պատերազմի ժամանակ պետության պաշտպանությունն ընդունում է հակառակորդի դեմ զինված պայքարի ձև:

⁶ Հանգամանորեն հմմտ. «Протокол № 1 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод (Париж, 20 марта 1952 г.) с изменениями от 11 мая 1994 г.» (<http://www.echr.ru/documents/doc/2440801/2440801.htm>) և «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության փոփոխություններ», 2015:

⁷ Տես «Оборона государства». «Война и мир в терминах и определениях». Военно-политический словарь. Под. ред. Д. О. Рогозина. М., 2017, с. 64:

Իսկ «պետական անվտանգությունը», կամ «պետության անվտանգությունը», սահմանվում է որպես «ազգային անվտանգության կարևորագույն բաղադրիչ, որը կապված է պետական ինքնիշխանության ու տարածքային ամբողջականության, սահմանադրական կարգի հիմքերի, իրավական ու կառավարման համակարգերի պաշտպանության հետ»⁸:

ՌԴ Սահմանադրությունը մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակման սկզբունքներն ամրագրում է 55-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում⁹: Սահմանադրական իրավունքներն ու ազատությունները կարող է սահմանափակել միայն դաշնային օրենսդիրը՝ դաշնային օրենքով: Դաշնային օրենսդիրն ազատ չէ հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման մեջ. նա կարող է դա անել միայն անհրաժեշտության դեպքում և այն չափով, որքանով որ դա անհրաժեշտ է հետևյալ նպատակների համար՝ պետության սահմանադրական կարգերի հիմքերի պաշտպանություն, բարոյականության պաշտպանություն, այլ անձանց առողջության պաշտպանություն, այլ անձանց օրինական շահերի պաշտպանություն, պետության պաշտպանության ապահովում, պետության անվտանգություն¹⁰:

Այսպիսով՝ ՌԴ Սահմանադրությամբ որպես մարդու իրավունքների սահմանափակման նպատակ նախատեսվում է և՛ «պետության անվտանգությունը», և՛ «պետության պաշտպանության ապահովումը»: Ընդ որում, այն օգտագործում է ոչ թե «պետական անվտանգություն», այլ «պետության անվտանգություն» հասկացությունը:

Պետք է նկատի ունենալ, որ մարդու իրավունքների սահմանափակման սահմանադրական կարգավորումն ընդհանուր առմամբ բնութագրական է 20-րդ դարի վերջի և 21-րդ դարի սկզբի սահմանադրություններին:

Այսպես. համաձայն Շվեյցարիայի Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի՝ հիմնական իրավունքների «ցանկացած սահմանափակում պետք է ունենա օրինական հիմքեր: Հիմնական իրավունքի ցանկացած սահմանափակում պետք է արդարացվի հանրային շահերով կամ մարդու հիմնական իրավունքների պաշտպանությամբ»¹¹: Այս հոդվածը որպես սահմանափակման նպատակ կամ «արդարացում» դիտում է «հասարակական շահերը կամ մարդու հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը»: «Հասարակական շահ

⁸ Ств «Государственная безопасность». «Война и мир в терминах и определениях». Военно-политический словарь, с. 42, *Ղ. Ս. Չիլինգարյան, Ե. Լ. Երզնկյան*, Պաշտպանական-անվտանգային տերմինների բացատրական հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն, ռուսերեն-հայերեն, անգլերեն-հայերեն մեծ բառարան: Ե., 2015, էջ 75:

⁹ Ств «Конституция Российской Федерации». М., 2001, с. 55: ՌԴ-ում մարդու իրավունքների սահմանափակման հիմքերի և կարգի մասին ավելի մանրամասն տես *Կ. Էկշտայն*, Նշ. աշխ., էջ 60–70: «Критерии законодательного установления пределов прав человека». «Конституция Российской Федерации: Проблемный комментарий». Под ред. В. А. Четвернина. М., 1997, сс. 30–36:

¹⁰ Ств *Կ. Էկշտայն*, Նշ. աշխ., էջ 60:

¹¹ Ств «Федеральная Конституция Швейцарской Конфедерации 1999 г.», ст. 36. «Конституции зарубежных стран». Сборник. Сост. В. Н. Дубровин. М., 2008, с. 97:

հեր» հասկացությունն ունի շատ լայն իմաստ: Կ. Էկշտայնի բնորոշմամբ՝ «սկզբունքորեն բոլոր միջոցառումները, որոնք պետությունը համարում է իր խնդիրները կատարելու համար օգտակար, համարվում են հասարակական շահ»¹²: Ընդ որում, դրանում անխուսափելիորեն ներառված են նաև պետության պաշտպանության շահերը:

Գերմանիայի Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը, սահմանելով հիմնական իրավունքների սահմանափակման չափանիշները, չի սահմանում սահմանափակման նպատակները¹³: Սակայն Սահմանադրության 2-րդ մասի բազմաթիվ հոդվածներում սահմանված են հիմնական իրավունքների սահմանափակումներ պաշտպանական կամ ռազմական կարիքների համար, քաղաքացիական պաշտպանության և Հայրենիքի պաշտպանության, ներառյալ՝ զինվորական և այլընտրանքային ծառայության պարտականությունների բովանդակությունները ներկայացված են բավական մանրամասնորեն և, հետևաբար, պետության պաշտպանական գործառույթի կատարմանը վնասում կամ դրանց անտեսում սահմանադրական կարգավորման մեջ չկա:

Հունգարիայի Սահմանադրությունը 8-րդ հոդվածում հիմնական իրավունքների սահմանափակումը կարգավորում է շատ ընդհանուր ձևով՝ առանց նպատակների կամ շահերի ամրագրման. «Օրենքը չի կարող սահմանափակել հիմնական իրավունքների սկզբունքային նշանակությունը և բովանդակությունը»¹⁴:

Ակնհայտ է, որ արևմտաեվրոպական պետությունների հիմնական մասի սահմանադրություններն այսպես ասած միջին սերնդի են: Ռուստի փորձերը տվյալ պրոբլեմն ուսումնասիրել հետխորհրդային անկախ հանրապետությունների սահմանադրությունների օրինակով:

Ադրբեջանի Սահմանադրությունը 71-րդ հոդվածով սահմանում է, որ ոչ ոք չի կարող սահմանափակել մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների իրացումը: «Միայն պատերազմ, ռազմական և արտակարգ դրություն հայտարարելու, ինչպես նաև զորահավաքի դեպքում մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների իրացումը կարող է մասնակիորեն և ժամանակավորապես սահմանափակվել Ադրբեջանի Հանրապետության միջազգային պարտավորությունների հաշվառմամբ»¹⁵:

Ղազախստանի Սահմանադրությունը (հոդված 39) սահմանում է մարդու իրավունքների սահմանափակման հետևյալ նպատակները. սահմանադրական կարգը, պաշտպանությունը, հասարակական կարգը, մարդու իրավունքները և ազատությունները, բնակչության առողջությունը և բարոյակա-նությունը: **Ընդ որում, նկատի առնենք, որ Ղազախստանի Սահմանադրության**

¹² Տես Կ. Էկշտայն, Նշ. աշխ., էջ 67:

¹³ Տես «Конституция Федеративной Республики Германия», ст. 19. «Коституции зарубежных стран», с. 134:

¹⁴ Տես «Конституция Венгерской Республики», ст. 8. «Коституции зарубежных стран», с. 381:

¹⁵ Տես «Конституция Азербайджанской Республики». «Конституции стран СНГ и Балтии». Сост. Г. Н. Андреева. М., 1999. с. 43:

1-ին՝ «Ընդհանուր դրույթներ», բաժնում որպես հանրապետության գործունեության հիմնարար սկզբունք սահմանվում է «ղազախական հայրենասիրությունը» (հոդված 2)¹⁶:

Այսպիսով՝ մարդու և քաղաքացու իրավունքների սահմանափակումը դիտարկելով 1995 թ., 2005 թ., 2015 թ. խմբագրություններով ՀՀ Սահմանադրությունում, Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիայում, ինչպես նաև մի շարք պետությունների սահմանադրական պրակտիկայում կիրառվող իրավակարգավորումների համատեքստում՝ կարելի է եզրակացնել, որ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման նպատակների և շահերի հարցում ՀՀ Սահմանադրությունն ունի ՄԻԵԿ-ի հետ մասնակի ընդհանրություններ: Ըստ ՀՀ Սահմանադրության՝ օրենքով սահմանափակվող իրավունքների սահմանափակման «նպատակների» և «շահերի» շարքում չի նշվում «պաշտպանություն» տերմինը: Սակայն սահմանադրական կարգավորումները պետք է խարսխվեն պետության, ժողովրդի ու նրա առանձնահատկությունների վրա, լինեն դրանց համահունչ: Այդ առանձնահատկությունները և անկախության շրջանի աշխարհաքաղաքական իրավիճակը թելադրում են, որպեսզի պետության պաշտպանությունը դիտվի որպես պետության կարևորագույն սահմանադրական գործառույթ: Հետևաբար անհրաժեշտ է մարդու իրավունքների սահմանափակման օրինաչափ շահ կամ նպատակ ճանաչել «պաշտպանությունը»:

¹⁶ Տե՛ս «Конституция Республики Казахстан». «Конституции стран СНГ и Балтии», с. 201:

ВОЕННОЕ ПРАВО

ПРОБЛЕМА ОГРАНИЧЕНИЯ ОСНОВНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА В ИНТЕРЕСАХ ОБОРОНЫ ГОСУДАРСТВА

С. О. БАГДАСАРЯН, аспирант Российско-Армянского университета, лектор кафедры теории права и конституционного права

РЕЗЮМЕ

В статье проблема ограничения основных прав и свобод человека и гражданина рассматривается в контексте соответствующего правового регулирования в редакциях Конституции РА от 1995-го, 2005-го, 2015-го гг., в Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, а также конституционной практике ряда государств. Сопоставительный анализ указанных выше источников выявил частичные совпадения и определенные различия между Конституцией РА и ЕКПЧ в плане содержания и технического изложения целей ограничения основных прав и свобод человека и гражданина и защищаемых подобными ограничениями интересов государства.

Следует отметить, что в ряду перечисленных в Конституции «целей» ограничения прав и «интересов», преследуемых подобными ограничениями, понятие «оборона государства» не значится, а самое близкое из понятий, стоящих в одном ряду с перечисленными понятиями, является термин «государственная безопасность». Между тем, интересы государства и геополитическая обстановка в период становления независимости диктуют необходимость рассмотрения защиты государства в качестве главнейшей конституционной задачи государства. Следовательно, необходимо понятие «оборона государства» признать в качестве закономерного интереса или цели ограничения основных прав и свобод человека, тем более, что само понятие «государственная безопасность» полемично.

MILITARY LAW

THE PROBLEM OF RESTRICTION OF THE FUNDAMENTAL HUMAN AND CITIZEN'S RIGHTS FOR THE STATE DEFENSE

S. H. BAGHDASARYAN, Graduate Student, Russian-Armenian University, Lecturer, Department of Theory of Law and Constitutional Law

SUMMARY

The article argues the problem of restriction of the fundamental rights and freedoms of a man and citizen in the context of the relevant legal regulation in the revisions of the RA Constitution of 1995, 2005, 2015, in the European Convention on Human Rights ((EHCR) the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), as well as in the constitutional practice of a number of states. A comparative analysis of the above-mentioned sources revealed partial coincidences and certain distinctions between the RA Constitution and the ECHR in terms of content and technical rendering of the goals of restricting the fundamental rights and freedoms of a man and citizen, as well as the state interests protected by such restrictions.

It should be noted that among the “goals” of restriction of rights and “interests”, pursued by such restrictions, listed in the Constitution, the concept of “state defense” does not figure there, and the closest of the concepts that are on a par with the listed concepts is the term “state security”. Meanwhile, the interests of the state and the geopolitical situation during the gaining of independence dictate the need to review the state protection as the state’s main constitutional task. Therefore, it is necessary to recognize the concept “state defense” as a vested interest or goal of restricting fundamental human rights and freedoms, especially since the very concept “state security” is polemical.